

GEFAD / GUJGEF 33(3): 443-474 (2013)

Eğitimsel Sorgulama Çerçevesinde Gerçekliği Arayış: Yabancı Özümüzü Ehlileştirmek*

Truth Telling as Educational Inquiry: Taming the Foreign Self

François Victor TOCHON¹, Seval FER²

¹University of Wisconsin-Madison, World Language Education, Department of Curriculum and Instruction, School of Education. e-posta: ftochon@education.wisc.edu

²Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı. e-posta: sevalfer@hotmail.com

ÖZ

Olgubilim (Fenomonolojik) açısından öz-algı ve kimlik (kişilik-karakter), yaşantılar ortaya çıkarken gelişir. Bu sürecin açıklığa kavuşturulması, sorgulama yöntemi olarak kullanılabilir. Bireysel ve toplumsal ilgilere yönelik yaşantıların anlatımı, duygu yüklü olan söylemsel ve kültürel içeriğin araştırılmasıyla paralellik gösterir. Bu makale, insanların diğer kültürle uzunca süre iletişim sürdürdüğünde oluşan, kimliğinin kültürlerarası ve sosyal yapısı üzerine kavramsal bir çerçeve sunar. Makale, kişinin geçici olarak kendine yabancılaşması sırasında, kültürlenme (kültürel yenilenme) sürecindeki kimlik değişikliklerini açıklar. Böyle bir kimlik sürecini anlatsal olarak ortaya çıkarmak, gerçeği söyleyişin, anlam arayışının eğitimsel yöntemibilim olduğu bir sorgulamaya doğru katılımcıyı sürükler. Bu makaledeki yansımalar, eğitimsel ve öğretim programı sorgulaması çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Eğitimsel sorgulama, Öğretim programı, Dilbilim ve kültürlerarası.

ABSTRACT

Phenomenologically, self-perception and identity develop as experience unfolds. Clarifying this process can be used as a method of inquiry. Narratives of experience on both humane and social concerns mesh with the exploration of discursive and cultural contents that are filled with emotional contents. The article offers a theoretical overview on the intercultural and social construction of identity that occurs when people have prolonged contacts with another culture. It shows in what way the processes of acculturation entail identity changes in the course of which one becomes, momentarily, foreign to oneself. Unfolding narratively such identity processes places the participant into an inquiry in which truth telling becomes an educational methodology

---

*Bu araştırmaya sağladığı kurumsal destek için TUBITAK ve University of Wisconsin-Madison'a teşekkür ederiz.

in the quest for meaning. The reflections in this article are discussed around the frame of educational and curriculum inquiry.

Keywords: *Educational inquiry, Curriculum, Linguistic, Interculture.*

GİRİŞ

Farklı bir kültür veya dil nedeniyle bir dizi varsayım altında olduğumuzdan, farklı bir biçimde gözlemlendiğimiz farkına varırsak ne olur? Bir bireyin kimliği için, sahip olduğu kimlik yerine, özünü kendine yabancı kılan yorumlayıcı tavır aracılığıyla gözlemlendiğini fark etmek ne şaşırtıcıdır. Bireyin, kendinde var olmayan bir toplumsal kalıba dayatılan bu türden bir baskıyla karşılaştığında, bu varsayımları ya reddettiğini ya da özümlediğini gözlemleriz. Ne var ki, kendi ülkesinde ve kültüründe yaşayanlar için kültür şokuna nadiren rastlanır; hatta yaşanan toplum kaçınılmaz dış bağlantılar veya dil hâkimiyeti sonucunda değişime uğrayıp evrim geçiriyor olsa dahi, karşılaşılan şok sıklıkla hafif atlatılır (Tochon, 2008).

Yabancı özümüz: Bu makalenin konusu, yaşantı çerçevesinde öz-algı gelişimini tanımlayan olgunbilimdeki eğilimlere köprü kurmayı içermektedir. Zaten Ricoeur (Bkz., *Time and Narrative*, 1984, 1985, 1988) üç ciltlik ‘Zaman ve Anlatı ile Diğeri Olarak Kişi’ (Bkz., *Soi-même Comme un Autre: Oneself as Another*, 1990) isimli eserlerinde insanın hem kendini hem toplumsal ilgisini açıklayarak yaşantısal anlatıdan yöntem bilim oluşturmuştur. Makale, bu eğilimle ahenk içinde oluşturulmuştur; ancak Ricoeur’da pek değinilmeyen dilbilimle ve kültürel boyutla da bağlantı kurulmuş, bu çerçevede önce, kişinin kendisi olduğu ve geçici olarak kendine yabancılaştığı kültürlenme sürecinde kimliğinde oluşan kaçınılmaz değişiklikleri anlamak için özün yapısı üzerine kısa bir kuramsal bakış sunulmuştur. Ardından bir yöntem sorusu çerçevesinde gerçekliğin ifadesi ele alınmıştır. Makalede ele alınan bu fikirler, eğitimsel sorgulama ve öğretim programları çerçevesinde tartışılmıştır.

Gizil Öteki Özümüz Çerçevesinde Ötekileştirmek

Sağlık ve normallik üzerine anlayışımız nihai analizde çevremizdeki kültürden türeyerek vurgulanmış olan normlara dayalıdır. Öğretim programları bu normatif gücün

dışında tutulamaz. Bireyler, 'normal' olmak için, diğer bir deyişle çevrelerinin beklentisi doğrultusunda davranışlarını 'normalleştirmek' için kültürel normları kabul etme eğilimindedirler. Okulların öğretim programları bunun sonucu olarak epistemolojik ve kültürel türden kalıpları şekillendirmektedir. Zaten bir çocuğun yetişkinliğe erişmesi, toplumda benimsenmiş olan çok sayıdaki davranış ve düşünce kalıplarına uyumu öğrenmeyi içermektedir. Güvenç'e (2008) göre de çocuğun toplum ve kültür tarafından doğumla başlayan eğitimi ve bebeğin bu süreçte tepkisiyle oluşan kişilik/davranış kalıpları, çocuğun hem bedeni hem de toplum üzerinde etkisini gösteriyor. Çevre ve ekonomi, ailenin geleneklerini ve tercihlerini (kabullenme, kayıtsızlık veya reddetme) etkileyerek, çocuğun okulöncesi temel kişilik yapısını yarı yarıya kurguluyor. Kültürel süreçler çocuğun kişiliğini ve dünya görüşünü belirliyor. Birey, değişmeyen temel kişilik yapısıyla, sürekli değişen kültürlenmeye yetişmeye çalışıyor, bunun sonucu olarak toplum-kültür yaşamındaki başlıca sorunların kaynağı, bireyle toplum yaşamı arasındaki giderek artan uyumsuzluk oluyor, ahenk yerine çatışmayla karşılaşılıyor. Bourdieu (2004) da son kitabında toplumsal mirası işleyerek bu durumu açığa çıkaran ilk kişi olmuştur.

Belirli yaşlarda olağan dışı davranışlar toplum tarafından hoş görülebilir ama bu durum sadece, toplumun belirlediği ve normal davranış olarak kabul ettiği belirli bir yaş grubu için geçerlidir. Bu türden örtük kurallar, normal olanın ve kabul edilebilir olanın ne olduğunu içerecek biçimde -toplumsal sınıflar arasındaki değişmelerle- genel anlamda belirlenir ve kontrol edilir. Kabul edilmeyen bir davranışı sürdürmede ısrarlı olduğunda, geri bildirim ve düzeltici önlemler gündeme gelir. Eğer bu önlemler etkisiz kalırsa yerini dışlamaya, gerçekte ise baskı kurmaya bırakır. Cezalandırıcı kültürlerde mütevazı ölçüdeki bir mali kaynak toplumun eğitim aracılığıyla normalleşmesi için, buna karşın önemli ölçüdeki mali kaynak, eğitim bu rolünü yerine getiremediğinde düzeltici rolünü tamamlaması için ayrılır.

Bireysellik (kendinizi nasıl gördüğünüz) büyük ölçüde kültürel oluşumlara bağlıdır; beynin gelişmesi de çevreden gelen uyarıcıya bağlıdır. Farklı atomlar olarak var olmayız; öz de oluşumuyla yapısı arasındaki karşılıklı ilişkiye bağımlı olarak gelişir.

Laing'in (1960) grup ve aile etkisinin, özellikle psişe (psyche) -ruh ve zihinle ilgili gelişim üzerinde etkisini gösteren anti-psikiyatri çalışmalarından epeyce önce Freud, halen geçerliğini koruyan bir kuramla aynı konuyu ispatlamıştı. Genel olarak Freud'un fikirlerini benimsemeyenler ve psikanaliz çalışmalarına şüpheyile yaklaşanlar olsa dahi, dikkate değer bir konu, Freud'un kimliğin oluşumu kuramının, psikanalitik düşüncenin kavramsal yapıları içinde en güçlü olan ve bilimselliği en az sorgulanan kuram oluşudur. Bu kuram, Vygotsky'nin sosyal etkileşim ilkelerine de çok yakındır. Freud'un 1920 sonrası yazılarında benlik duygusu, sosyal etkileşimle oluşturulan bir bellek katmanıdır. Eğitimde de, bireyin benlik duygusunun yansımalarının, çocuklukta karşı karşıya kaldığı bilgiler ve etkileşimler temelinde yapılandırılması gerekir.

Şu açıktır ki akademik içeriğe asla tesadüflerle karar verilemez (Ökten & Tochon, 2010). Akademik içeriğin düzenlenme biçimi, düşünmede ve gerçekliği görmeye belirli bir tarzın oluşmasına neden olacaktır. Örneğin, dilsel antropoloji, bilimsel kavramların dil ile ne denli yakın bağla bağlı olduğunu göstermesine rağmen; bilimi, dili ve kültürü birbirinden ayrı tutmaya alışkınız. Semiyotik çalışmaları da, farklı disiplinlerdeki anlamı yapılandırmak için kullanılan yolların birbirine benzediğini göstermektedir. Bu yollar, kişinin kendi kimliğine verdiği anlamda yapısal etkiye sahiptir.

Freud özü bilimsel olarak incelemeyi dilemişti, ancak onun öze yönelik kavramı zaman içinde değişti. Araştırmasının ilk aşamasında bilinç, bilinçöncesi ve bilinçdışı (conscious, preconscious, and unconscious) kavramlarını birbirinden ayrı tuttu ve her birinin ayrı işlevi olduğunu ifade etti. Bilincin, uyanık durumdaki bilinçli algıdan oluştuğunu belirtti. Diğer bir deyişle, yaşanan ve algılanan olaylar zihnin yüzeyinde oluşur. Buna göre, bilinçte (bellekte) yer alan bilgiler net olarak izlenebilir. Bilinç eşiği olarak da adlandırılan bilinçöncesi ise bilinçlilik sınırlarında olan, şu anda farkında olmadığımız ama ulaşılabilen bellekle biçimlendirilmiş halidir. Bilinçöncesinde yer alan bilgiler, zihnin bilince yakın bölgesinde olup, dikkat sarf ederek hatırlanan ve bilince çağrılabilen bilgilerdir. Bilinçdışını ise dürtülerin bir ürünü ve bellekte duyguların bastırılıp depolanması olarak gördü, bilinçdışında yer alan bilgiler zihnin en derin bölgesinde olup, dikkati zorlayarak veya istendiği anda bilince çağrılmaz. Freud, psişik

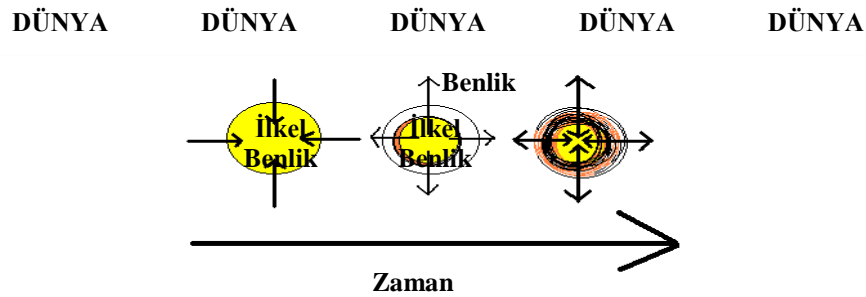
düzenliğimizin iki farklı biçimde işlem yapabildiğini fark etti: Birincil biçim, dürtüleri sağlayan; ikincil olanı ise bilinç-bilinçöncesi sistemine uyan işlemlerdir. Kimlik üzerindeki araştırması sırasında Freud benliği, bilincin ve bilinçöncesinin toplamı olarak, diğer bir deyişle yargılama ve mantıklı muhakeme yapma yetimiz olarak tanımlar. Benlik, bireyin kim ve ne olduğu, kim ve ne olmak istediği konularındaki bilinç durumunu içerir.

Psikanaliz kuram tarihinin ilk döneminde benliğin, kimliğin tümüyle ilişkisi açık değildi. Benlik, bir birey olarak, bir bütün olarak, hatta bir bütün olarak ele alınan psişik düzeneği olarak tanımlanmamıştı, sadece bir parçası olarak anlaşılmıştı. Benliği oluşturan kimlik, narsisim (özseverlik) ve benlik ile belirli unsurlar arasındaki ayrım üzerindeki çalışmalar psikanaliz okulunun 1914-1915'te, önce benliğin bir nesne (obje) olarak tanımlamasına yol açtı, bunun sonucunda öznenin (süje) bir bütün olarak iç dünyayla karıştırılmaması sağlandı. Dönüm noktasına ise 1920'ler civarında ulaşarak, bir bütün olarak ilkelbenlik (id), benlik (ego) ve üstbenlik (süperego) olmak üzere üç parçalı 'yapısal kişilik kuramına' ulaştı. Güncel psikanaliz tanımlarda ilkelbenlik; bilinçdışı dürtüler takımını, bireyin yaşam gücünü oluşturur. Çocukluktaki yalan söyleme davranışında olduğu gibi, ilkelbenlik, benliği oluşturmak için dış dünyayla iletişim kurarak yapılır. Bu bilginin ışığında benlik, önceleri düşünüldüğünden çok daha geniş bir kapsamdadır. Önceleri, bilinçdışının bastırılan her şeyi kapsadığı düşünülürdü, günümüzde ise bazılarının bastırılmadan bilinçdışı olabildiği görüldü. Benliğin önemli bir kısmı bilinçdışı olup bu kısım, bilinçöncesinde olduğu gibi gizil değildir. Araştırma sürecinde benliğin, bilinç-bilinçöncesi sistemden ve bilinçdışına özel olan bazı işleyişlerden daha geniş olduğu kanıtlandı. Benlik, bilinç-algı yoluyla dış dünyadan doğrudan etkilenerek değişikliğe uğrayan ilkelbenliğin bir parçasıdır. Daha basit bir ifadeyle bir çocuk muhtemelen, kendi yaşam gücünden başka bir algıya sahip olmadan doğar. Ancak yavaş yavaş farklı olduğunun, ailesi tarafından farklılaştırıldığının ve belirgin olarak 'başka biri' olduğunun farkına varır.

Freud (1923; 1938) ile Vygotsky'nin (1978; 1998) heyecan verici bir biçimde birleştiği nokta şudur: Benlik, dış dünyayla kurulan bağlantılardan etkilenme sonucunda ortaya

çıkan ilkelbenliğin aşamalı olarak farklılaşmasının ürünü olarak ortaya çıkar. Bu farklılaşmanın çıkış noktası, başlangıç halindeki yaşam formunun kabuksal (kortikal) unsuru olan algı-bilinç sistemindedir: Benlik, uyarınları seçen ve alan ilkelbenliğin dışında gelişir; dış dünyayla doğrudan iletişim halindedir. Sahip olduğu bilinçli algıya dayanarak benlik, ilkelbenliğin daha geniş ve daha derin bölgelerini dahi kontrolü altına alır. Bu durum, çevredeki dış dünyayla iletişime geçmeyi vurgular.

Benlik dünyayla birçok etkileşimi izleyerek içselleştirme gerçeğini temsil eden bir organ olarak görülebilir. Dünyanın gerekleri, tutarsız yapıları ve kendi dürtülerinin gerekleri arasında bir sandviç gibi sıkıştığında, tüm bunları verimli bir biçimde uzlaştırmak, düzenlemek, uyumlu hale getirmek ister. Gerçeği ifade ettiğinden (çevresini saran dünyanın etkilerinden) dolayı benliğin rolü, ilkelbenliği ve ilkelbenliğin eğilimlerini yönetmek için dış dünya etkilerine neden olmaktadır. İlkel benlik, libidonun kaynağıdır. Libido, kalıplaşmış cinsel dürtülerden dönüşerek türemiş enerjidir. Her ne kadar aralarında sonradan ortaya çıkan görüş ayrılıkları, özellikle de Freud'un cinselliğe verdiği belirleyici role Jung'ın katılmaması, bu işbirliğini sona erdirmiş olsa da dikkat edilmelidir ki başlangıçta Freud'un yakın çalışma arkadaşı olan ve mirasçısı olarak görülen İsveçli psikiyatrist Jung'da libido, cinsel enerji yerine yaşam gücü anlamında karşımıza çıkar. Benlik ise ilkelbenlik ve dünya arasındaki orta katman olarak düşünülebilir (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1. İlkel benliğin dünyadan aşamalı olarak farklılaşması ile benliğin oluşması (Freud, 1923). (Atwood Publishing izniyle).

Geniş anlamda ise kişiliğin, ilkel benlik biyolojik parçasını, benlik psikolojik parçasını, üstbenlik ise toplumsal parçasını oluşturduğu söylenebilir.

Psikanaliz kuramında üstbenlik, erken çocuklukta baskın olan etkilerin içselleştirilmesiyle biçimlenir; benlik yaşamının başlangıç tarihinden gelen bu etkiler, üstbenlik üzerinde yapılaşma etkisine sahiptir. Üstbenlik, ailevi gereklerin ve yasakların toplamıdır. Üstbenlik, benlik ile ilişkisinde yargı ve sansür görevini görür; benliğin derinliğini tayin ederek ideallerin, kişisel gözlemlerin ve ahlaki farkındalığın nasıl biçimlendiğini belirler. Benlik kendini üstbenlikten kurtarıp bağımsız hareket ederse ne olur? Eğer dış dünyanın etkileri, yeni etkileşimler sürecinde aile etkisinden farklı olursa benlik, çocukluk sırasında derinlemesine sağlamlaştırılmış olan ve kısmen bilinçdışı yapılar ve standartlar aşılayarak birbiriyle uyuşmayan yönde gelişir. Bu durumda ilkelbenlik ya bastırma ya da dışa vurma çatışmasını yaşayacaktır. Hem bu tür iç çatışmaların yönetimi hem de yeni normları görerek ve yaparak farklı yollarla ve durumlarla yüz yüze gelme sonucunda ortaya çıkan dış çatışmaların yönetimi, baskın kültürlerin bunlardan oldukça habersiz olmalarından dolayı pek çalışılmamıştır. Bunlardan habersizdirler, çünkü yaşadıkları yerden hiç uzağa gitmeyenler, bu tür yaşantılarla ya hiç karşılaşmazlar ya da nadiren karşılaşırlar. Çocukluğumuz boyunca bize iletilmiş olan genel kurallar nedeniyle diğer kültürün bağrından edindiğimiz bazen bilinçdışı olan, örtük olan kurallara aykırı düştüğümüzde günlük yaşamla nasıl baş edebiliriz? Öz, öteki olmaya başladığında, hatta kendine yabancılaştığında ne yapmalıyız? Kültürüyle farklı olduğunda okulda tam başarıya ulaşmak bir öğrenci için ne kadar olasıdır? Kültür; meta-üstbenlik, aile dışındaki normatif çerçeve, ortaklaşa aile olarak içselleştirilmesi beklenen akademik öğretim programlarının işlevleri tarafından mı dayatılıyor? Apple (1990), okul ve toplum ilişkisindeki ekonomik-politik ve kültürel egemenlik arasındaki ilişkiyi şöyle açıklar: Söz konusu egemenlik, yaşantımızın temelindeki ortak uygulamalar, bilinç ve oluşturulan özellikler ve esaslarda yetkilendirilir. Diğer bir deyişle, okulu da içeren toplumumuzun günlük yapıları ve kurumları yaşantımızı şekillendiren ve bizi kontrol eden koşulları ve anlamları yürütür; toplumsal, politik ve ekonomik sistem, öğretim programının bütün kritik açılarını istila eder.

Jung (1973a) 'dönüşüm simgeleri' isimli yapıtının simgesel içeriğinin sonucu olarak, aşağıda açıklandığı gibi, eğitim boyutunu da içeren bir dizi ilginç çözümler sunar. Jung'ın zafer anı bir süre ilgisizlikle karşılanmakla birlikte, 1960'lardaki Jung'ın kuramlarının çoğu, mitsel öykü kuramcısı Joseph Campbell ve romancı Robertson Davies gibi yazarlar tarafından Kuzey Amerika halkından önce tanındı, ancak sadece son beş yılında klinik Rönesansının tadını çıkarabildi. Jung'ın kişilik kuramının temel unsuru, *karmaşa* (*kompleks*) kavramıdır. Bu terim güncel psikolojide geçerlidir, ancak bu terime eşlik eden anlamlar Jung tarafından geliştirilmemiştir. Jung'a göre bilinçdışı, benliğe yerleşmek için tasarlanan düşünsel-duyuşsal özler tarafından yaşatılır. Jung'ın kuramında karmaşa, olumsuz anlam asla içermez; hiçbir karmaşası olmayan bir kişi; örneğin, ruhsal yaşamdan yoksun olabilir. Karmaşalar, ruhun olağan bileşenleridir; bilinçdışıdır, öznenin kişisel yaşamının akışında edinilen olgunun duygusal olarak işlenmesidir. Karmaşalar; makul (rasyonel), duygusal özlerdir veya bir durumun simgesel temsilcileridir, mini-benliklerdir (Freudçu anlayışta). Benlik gibi, karmaşa da bilincin ve bilinçdışının sınırlarındaki zihinsel ve duygusal işaretlerden kalmış olan yaşantıdan, ilkelbenlikle dünyanın kesişmesinden ortaya çıkar (Bkz. Şekil 2). Jung'ın karmaşa kuramı, çoklu benliklerin varlığını; yaşantı düzenlemeyle ve kültürlemeyle ilişkili olan kimlik parçalanmasını açıklar. Bireyin dil ve kültürle birlikte kişilik değiştirme izlenimine sahip olduğunda, kişiliğindeki 'kod değiştirme'yi açıklar. Zaman zaman veya belirli bir zaman süresince kişinin kendini yabancı hissetmesinin kendine yabancılaşma duygusuna sahip olmasının mümkün olduğunu açıklar.

Şekil 2. Karmaşa: Kısmen bilinçdışı düzenlenen gruplar ya da temsilciler ve güçlü duyuşsal değerlerle anılar (*Atwood Publishing izniyle*).

Karmaşalar yaşantı ürünüdür. Jung (1973b) insan kimliğinin ‘üç kat’a sahip olduğunu belirtir: (1) benliğin özne olduğu *bilinç*, (2) karmaşalara dayalı olan ve bilinç tarafından bastırılmış her şeyi tutan *kişisel bilinçdışı*, (3) tüm insanlık tarafından paylaşılan ve büyük mitsel imgelerin kaynağı olan ilk arketiplere dayalı *ortak (kollektif-toplumsal) bilinçdışı*. Bilinçdışının özerkliği fikri, Jung’ın kuramlarını Freud’unkinden temelden ayırır. Zaten günümüzde de çeşitli kültürlerin araç olduğu (tek ortaklaşa bilinçdışı yerine) birçok ortaklaşa bilinçdışının varlığına yönelik önermeleri kabul etme eğilimindeyiz. Jung’cı kuramda karmaşa, özerk (otonom) olabilir. Örneğin, bir bireyin toplumdaki rolü, o kişiye bir maske tayin eder (postacı, öğretmen, senatör, sigorta acentesi gibi). Bu sosyal maske (persona) o kadar önemli olur ki benlik ile yer değiştirir. Benlik maskeyle tanımlanmaya başlar; karmaşa da yüklenilen rolle (persona) işbirliği kurar. Bu durum, iş yaşamında patron olan bir kadının evinde de patron olduğunu düşünmesi veya bir öğretmenin evinde çocuklarıyla iken de öğretmen olduğunu düşünmesi gibidir. Patron ve öğretmen, rollerinde hataya düşer; kamusal alandaki rolleri kendilerini yutar. Aynı durum toplumsal klişeler tarafından yutulan insanlar için de söylenebilir. Örneğin, ait olduğu uyruğuna bağlı olarak davranması beklenen bir yabancıda olduğu gibi. Bu tip durumlarda sanki yüklenilen rol dışarıdan dayatılıyordur.

Jung’ın fikirleri ışığında karmaşalar, kişinin bilinçdışıyla ilişkili yolları içerir; bilinçliliğe yol açabilir, böylece sağlıklı kimlik oluşturmanın önemli bir yönü olabilir. Aksi halde özerk kalacak, diğer bir deyişle bilinç kontrolünden kaçan ve kişiyi bazı durumlarda uygun olmayan davranışlara yönlendiren rahatsızlığın olası kaynakları olacaktır. Karmaşalar, bilincin rolünü kendine mal etme eğilimindedir. Kişi ne kadar çok karmaşaya sahipse, diğer bir deyişle ne kadar çok bilinçdışının pençesindeyse, o kadar az kendisidir. Bu yüzden diğer kültürün unsurlarını özümleyen dengeye varmada hassas süreç oluşur: Zayıf bir biçimde özümlese özerk karmaşalarını biçimlendirebilir, bu durumda merkezi kimliğine zıtlık oluşturur; kişinin psişe sağlığı tehlikeye girer. Jung ruhsal sağlığı; bilinçdışı, örtük, bireysel veya ortaklaşa içeriklerle ilgili farkındalığa varma yaşantıları üretme olarak tanımlar. Psişe, bilinçli veya bilinçdışı tüm duygu, düşünce ve davranışları; bireyin fiziksel ve toplumsal çevreye uyumunu içerir.

Farkındalık sonucunda benlik, mükemmel bir bütünlük edinir. Karmaşalar sosyal yaşantılardan ortaya çıkar ve özümsemesi gerekli yaşam derslerini oluşturur.

Akademik bağlamda belirtmek gerekirse, muhtemelen öğretim programları, ağır duygusal ve kimliksel yükler taşıyan ve benlik ile yer değiştirmek istenen toplumsal karmaşalar olarak görülebilir. O halde bu durum, bilim insanlarının, sanatçıların, kültürlü insanların ve eğitimcilerin nasıl, kararlı biçimde oluşturulduğunu, fabrikasyonlaştırıldığını açıklayabilir. Bu demektir ki, Ian Hacking'in (2006) insanların oluşturulması olarak isimlendirdiği gibi, insanların veya karakterin nasıl yapılandırıldığını açıklar. Jung'un kuramında benlik yeni bir boyutla karmaşaları oluşturan, karmaşalarda özümlenen bilgiyi yeni bir bütünlük içinde anlamak için yaşantı öbeklerine kendini yavaş yavaş yerleştirir. Bu süreç önemlidir; bu makalenin başlığında yer alan tartışmaya şöyle bir çözüm sunabilir: Sahip olduğumuz, bizim olan öteki yüzümüzü nasıl özümleyiz, kültürleşmenin başlangıcında kendimizi nasıl reddederiz? İçimizdeki yabancıya karşı bir şeyleri nasıl başarabiliriz, çünkü doğduğumuz andan bu yana birlikte olduğumuzdan farklı bir kültürle birlikteyiz, kimliğimizin eski yüzüyle huzur içinde bir arada yaşayabilir miyiz? Örneğin, bir işçi Van'dan Münih'e seyahat eder ve alışık olmadığı görme ve yapma eylemleriyle karşılaşır veya bir kent insanı kırsal alana taşınır ve davranış tarzının o yere tamamen aykırı olduğunu hisseder. Bu durumda etkinin iki kültürü, iki dili, eskiyi ve yeniyi nasıl uzlaştırmamız gerekir?

Gerçek, ihtiyaç duyulan bir araştırma sürecidir, kişisel düzeyde ise bir arayıştır, sorgulamadır. Bu süreç kişinin, kendine, kendisi hakkında gerçeği söylediği zaman başlar; bir bakıma, 'eğitim' terimiyle en anlamlı biçimde uyuşan bir süreçtir. Buradaki görüş, değişim sürecinin parçası olarak kendinizi öğrenmektir; aynı zamanda başka birinin sizi dönüştürmesini ve sizin, farkında olmadan dönüştürülmeyi reddetmenizdir. Jung'cu çerçevede diğer bir dili ve kültürü içinde yaşayarak edinmek, benliğin dışı dönük yarısına bilinçlice giren yaşantıları bütünleştirmek anlamına gelir; çünkü benlikte derhal özümlemezler ve kaderini tayin edici yeterlikte yansıtıcı yoğunlukla incelenmediği sürece bağımsız yaşamı benimserler. Bu yeni zihinsel ve davranışsal alışkanlıklar; bireyin geliştirmeyi dilediği kimliğinin yönüyle uyuşur mu, birey bunları

kimliğinin yeni bir parçası olarak kabul eder mi? Diğer bir deyişle bunlar bireyin başkalarında anlayabileceği ama önceki psikişik özelliklerinin toplamıyla tutarlığını korumak için özümlemek istemediği varlığının psikişik bileşenleri midir?

Jung'a (1973b) göre benlik, bilinçlilik alanının merkezini oluşturarak bilinci temsil eden bir karmaşadır. Benlik, karmaşayla üst derecede özdeş ve sürekli ama diğerleri arasında sadece tek (bir) karmaşadır; diğerlerinden daha öncelikli olduğu için ve yansıma aracılığıyla yavaş yavaş yeni yaşantılardan ortaya çıkan diğer karmaşaları birleştirme kapasitesinden dolayı benlik, diğerlerine baskın çıkar. Benlik psikişenin toplamı değildir; bu yüzden benlikle özü birbirinden ayırmak gerekir. Öz, bireyin kişisel bilinçdışını içeren kimliğinin öznesi iken, benlik bilinçliliğin nesnesidir. Özün bu iki yönü birbirini tamamlar; birbiriyle çatışma içinde olmaları da gerekmez. Çatışma, benliğin yaşantılayacağı yeni karmaşalarla yüzleştirdiğindeki geçici çaresizlikte veya sahip olduğu en derin özde, dış etkiyi çok hızlı özümlemeye çabaladığında ortaya çıkar. Öz kısaca, benlikle ilişkili ikinci varlıktır, ne olduğumuzun daha açık halidir (kişiliğimizdir).

İki kültürde eğitilenler, psikişe bütünlüklerine zarar vermeksizin ve her yeni yaşantı bir çatışmaya neden olmaksızın diğer kültürün yeni yönlerini özümleyebildiklerinden, her şeyi dikkate alma anlayışına ulaşabilirler. Buna ulaşmak için büyük ölçüde bilişsel ve duygusal esnekliğin ve biçimlendirilebilirliğin gerekli olduğu görülür. Ruhsal gelişmeyi tanımlayan bu gelişimsel süreç bireyin kendini tanımasıyla belirlenir, bu durumda öz, artık evdeki yabancı değildir.

Bu süreçteki farkındalık ve gelişme sürecini araştıran psikologlar, algı olgubiliminden oldukça ilham almışlardır. Örneğin, Maslow, varoluşçulardan çokca yararlanmışır. Ama bir şey var ki, kolay kazanılmış gelişme, kişisel değerden ziyade maddi değer kazandırır. Bu durum, birçok insanı kancasına takan sözde-psikolojik yaklaşımların anlaşılır bir biçimde çok fazla oluşuyla açıklanabilir. Ancak diğer bir psikiyatru filozof, bu makaleye de konu olan '*yabancı özümüz ve gerçeği arayış*' ile bağlantılı olarak incelenmeye değer: Bu kişi Laing'dir.

Laing'in İngiliz okuyucular ve eğitimciler üzerindeki etkisi belki Sartre veya Marcuse'in Kıta Avrupa'sı entelektüelleri üzerindeki etkisiyle kıyaslanabilir. En tanınmışları olan *Yaşantı Politikası* (*The Politics of Experience*, 1967) ile *Aile Politikası* (*The Politics of the Family*, 1969) isimli eserlerinden de anlaşılacağı gibi o, bu etkiyi hem politika hem de psikoloji alanında oluşturdu. Laing (1967) toplumsal geleneklerin deli gömleğinden insanlığı arındırmak için olgubilimle psikiyatriyi tek potada birleştirdi. Öz'ün yaşantısının toplumsal olarak normal kabul edilen yaşantısıyla çelişkiye düştüğünü fark ederek normallik kavramını yeniden tanımladı. Böylece normallik kavramını, bilinçdışı ile iletişimin nihai hedefiyle, diğer bir deyişle bireyin kendini kabullenmesi, kişinin gizilgücünün gelişmesi ve yabancılaşmadan özgürleşmeyle sınırlar. Gerçek normallik, Dante'nin (1314/1950) cehenneme iniş olarak tanımladığı iç yolculuğun sonunda bulunabilir. Bu kendine iniş-dönüş, toplumun baskısından özgürleşmek isteyen her bireyin yaptığıdır, bu durumda öteki, görevi üstlenmelidir. Diğer bir deyişle, uyuşma aracılığıyla gelenekleri benimseyen kişinin, yanlış değerleri tersine çevirme sürecidir. Laing'e göre yaşantıyı derinleştirmek öz'ün üzerindeki örtüyü açar. Öz terimini Nietzsche'den ödünç alan kişi Jung olmakla birlikte, ontolojik özne, kendi-içinde-var olmak biçimindeki varoluşçu anlamıyla Laing tarafından kullanılmıştır.

Heidegger'i izleyerek Laing (1967), saf yaşantı olasılığını öne sürer. Dolaylı olarak o, olgubilimcilerin ikilemiyle meşgul olur: Bu da kendi içinde yerleşik olan yerine, bünyesine alınan yaşantı ve daimi konumlandırılmış sonraki yaşantı görüşüdür. Olgubilimcilere göre yaşantı, yalnızca sözcüklere döküldüğü ve sakınıp kaçınıldığı anda oluşur. Örneğin, sanat yaşantısında olduğu gibi, Laing'e göre içine dalarak ve yaratıcı dürtünün sınırlarında yaşayarak yaşantıyla karşılaşmak mümkündür. Kendi dışkısıyla kendini ifade serbestliği aşamasına geçtikten sonra kendisini resim yaparken bulan şizofren Mary Barnes'da olduğu gibi (Barnes & Berke, 1973); Laing'in kimyasal deli gömleğinden başka her şey diye ifade ettiği gibi. Laing'in önermelerine göre iyileşme süreci doğaldır ve tehlikeli olamaz. Öte yandan toplum bunlardan korkar, aslında kendi bilinçdışından, diğer bir deyişle gerçeklikten korkar.

Bu türden akıl yürütmeye göre insanlık, özgün gizilgücüne, sahip olduğu gerçek benliğine yabancılaşmıştır. Her insan, yabancılaşma durumunun ötesinde potansiyel olarak bir insandır. Yaşantı, kişinin kısır döngüsündeki ikiliklerden ortaya çıkar, çünkü eşzamanlı olarak içsel ve dışsaldır, edilgen ve etkindir. Özün eyleme ansızın geçişinde yaşantı, içten olan davranıştır. Bu bakışa göre davranış, yaşantı ürünüdür; eyleme geçme olasılığı, diğer yaşantıların eyleme geçme olasılığına bağlıdır. Böylece, varlık olmayandan ortaya çıkarak sürüp giden bir süreç yoluyla varlık olmayı içeren yaşantı, karmaşanın ve boşluğun diğer tarafına doğru geçen kişilere götürür. İç olmadan, dış anlamını yitirir; iç ve dış birlikte, ayrılmaz (sabit) bütünü oluşturur. Bütünün ayrılmazlığı ise toplumda yaşadığımız bütünün parçalanmasıyla oluşur: Bütünlük ve kimlik olmaksızın cinsiyetimiz kalbimizden, kalbimiz başımızdan ve başımız cinsiyetimizden ayrılır. İzleyen başlık altında, bu çözümlerinin gerçeklik için bir sorgulama veya arayış biçimini nasıl aldığı incelenmiştir. Gerçek görelidir; kendinizinkini bulmanız gerekir.

Bir Yöntem Sorusu: Gerçekliği Arayış

Gerçeği söylemek zordur, bunun için kişinin gerçeği bulması ve bilmesi gerekir. Gerçeklikten nasıl emin olabiliriz? Kendimiz hakkındaki gerçeği biliyor muyuz? Bu makalenin baştan kabul edilen varsayımı, felsefi etik ışığında değil, temel sorun olarak ve eğitimsel sorgulama çerçevesinde gerçeği incelemektir. Gerçek, ürün değil, süreç olarak tanımlanır; bir arayış olarak anlaşılır. Gerçekliğin sorgulanması kişinin kendini ve diğerini tanımlamasına, kişinin kimlik sorununa yaklaşımını derinleştirmesine ve kişinin öteki yarısını bütün biricikliğiyle keşfetmesine olanak tanır. Bu da bir mantık sorusundan öte, toplumsal uzlaşma sorunudur.

Daha derin, daha fazla insani sorular, gerçeğin soruşturulması, şu yansıtımlar sürecinde ortaya atılır: Gerçekliği nasıl tanımlarız? Hepimiz aynı gerçekliği mi yaşıyoruz veya kendi içimizde farklı gerçekleri mi taşıyoruz? Bizim için ikincisi söz konusuysa diğerlerinin gerçeğine ulaşmamız mümkün müdür? Diğerlerinin yaşantıları nelerdir? Gerçek algısındaki farklılıkları açıkça gösteren işaretler nelerdir? Diğer algıları, diğer temsilcileri, diğer gerçeklikleri gerçekten bilmek ister miyiz? Hepimizin aynı gerçekliği

paylaştığımız varsayımıyla hareket ederiz. Başkalarının mantık sistemini kavramak için gerekli olan çaba uzun süreyi gerektirir; ki bu sistemler kullanılan dilin kendine özgü uygulamalarıyla örülüdür. Kuban'ın (2009) ifade ettiği gibi “Konuşarak anlaştığın adam, anlaşamadığın kadar öteki değildir.”

Bu, her şeyin İngilizce'ye veya Türkçe'ye çevrilemeyeceği anlamına mı gelir? Açıkçası gelir- birçok gerçeklik tercüme edilemez. Bir kişinin günlük pratiklerin çoğunda nasıl tamamen farklı bir biçimde düşündüğünü ortaya çıkaran ince ayrıntıları kavramak, ancak ya o dili kullanarak ya da dinleme sabrı göstererek veya yeterince uzun süre iletişim kurarak mümkündür. Böylece, içinde yaşadığımız kültür bize şeffaflaşmaya başlar. Kültürün dışına çıkma fırsatı bulduğunuzda, örneğin dış ülkelere yapılan tatil aracılığıyla bu şeffaflaşma fark edilir; belgelerle sunulduğunda, diğer anlama yollarının tersine, fark edilir hale gelir. Bu makale diğer açıdan, diğer anlama yolları hakkında bir öneri belgesi olarak incelenebilir. Gerçeklik tanımları oldukça çeşitli olabilir, bu nedenle bizi, toplumsal ve kültürel işaretleri tercüme etmeye, kimliği ve diğer kabulleri tanımayı aramaya, diğerlerine karşı aldırmaçlılığımızla yüzleşmeye ve görünüşlere göre değil de içsel değerlerimizle değer biçmeyi özlemeye iter.

Kendimizi diğerlerine uydurmak zordur. Her birimizin kişisel ihtiyaçları, acıları, bitmeyen uğraşları vardır. Birçoğumuz sadece bizim gibi olanlara değil, aynı zamanda farklı olanlara da empatiden, meraktan ve saygıdan dolayı açık olmak isteriz; aynı zamanda yeni anlama yollarını öğrenmek isteriz. Ama bu isteği başarmak için gerekli değişiklikleri yapacak zamana ve cesarete sahip miyiz? Yerleşik geleneklerle davranma gücünü temsil etmeyi reddetme ve bağımsız davranışlarla kanlarımızda gerçeğe uygun kalma yeterliğine sahip miyiz? Toplumumuzdaki temel kararları bildirmeyi sürdüren düzenle uyuşmaya, paranın güçlü egemenliğine, eğlenmemizi sağlayan kolaycılığa, yabancı düşmanlığına ve örtük ırkçılığa karşı mücadele edebilir miyiz?

Yalanı yaşamaya devam edecek miyiz? Gezegnimizin üçte ikisinin yoksulluk ve açlık çektiği, sağlıktan ve eğitimden yoksun olduğu gerçekliğiyle yaşamayı uysal bir biçimde kabul mü edeceğiz? Onüç milyar dolar tüm dünyadaki açlar için yeterliyken, batı

dünyası evcil hayvanları beslemek için yılda on yedi milyar dolar harcamaktadır. Bu tip acizliği, diğer insanların gerçekliğini reddetmeyi ve sorumsuzluğu nasıl açıklarız?

Son yıllarda sıklıkla alıntılanan açıklamalar, tüzel kişiliklerin, şirketlerin gücü hakkındadır. Şirketler hem uluslararası hem de yerel olarak tam güce sahip görünür. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde hapishane inşaatı ve yönetimi, ağırlama-turizm endüstrisinden daha çok yatırım gerektiren ve devlet tarafından mali destek sağlanan bir endüstri kolu olarak tanımlanır. Tam yalıtımlı hücreleriyle yüksek güvenli hapishaneler kuramsal olarak en tehlikeli mahkûmların kalması için büyük maliyetle tasarlananlardır. İnşa edildikten sonraki çabalar ise hapishaneyi tamamen dolu tutmak için harcanır; karlılığı tam olarak sağlamak için de tehlikeli mahkûmların yokluğunda sıradan insanlar orada tutulur. Savaş suçlularının ıslahı için uluslararası sözleşmelerdeki ölçütleri yerine getirmeyen gençlerin ve yetişkinlerin yüksek güvenli hapishanelerdeki varlığıyla yaşayabilir miyiz?

Vatandaşların bir kenara itildiği, hatta hükümetlerin hizmetinde olduğu şirketler ve bankalar çok fazla uluslararası güce sahiptir. Bu güç, yasalar çerçevesinde ve sadece anlaşma yerinin değişmesiyle oluşur. Bunun kanıtlarını görmek zor değildir; günlük gazetenizi açıp ön sayfadaki kanıtları gördüğünüzde bu tür yorumlar saf dahi kalır. Hükümetler, kitleler pahasına, aşırı zenginlerin güçlerini uluslararası uzantılarıyla zenginlik oligarşisine dönüştürerek demokratik işlevin on yıllarca süren yanlısına gücüne derin değişiklikler getirme gücünü eskisinden daha fazla sürdürme eğilimindedirler. Bazı endüstrilerin vergiden kaçmak için diğer ulusların yeraltı dünyasıyla bilinçli ilişki içinde olduğu görülebilir; görünüşte, çıkarılan yasal manevralarla serbest bırakılırlar. Ulus toplumunun bu türden dertlerin bazılarının aşırılığını kontrol ettiği doğru olmakla birlikte, problem gerçekte *kendi içimizde* değil midir? Gurur, faşizm, ölç alma nedeniyle, misilleme korkusu türünden acizliklerle; dünyadaki açlığı onlarca yıl ortadan kaldıracak maliyete sahip olan savaşları görmezden geliriz. Dünya çapındaki açlık ve toplumsal adaletsizlik, uluslararası şiddetin olası nedenleri arasında olamaz mı? Kendi ekonomimizi canlı tutmak için savaşa prim vermeyi kabul edebilir miyiz?

Statükoya meydan okumaktan bizi uzak tutarak bizi rahatlatan kesin kanılar geliştiririz. Bir noktaya kadar bu durum psikolojik terimlerle açıklanabilir. Bizi kendimize yabancı yapan tüm bedellerden kaçırız; çünkü kendimizi farklı görmemiz hoş karşılanmaz. Kendimize yabancı olmak, üst düzey sentezleme eylemi, bütünüyle yeni tarzda bir öğrenme gerektirir. Çünkü kendimiz hakkındaki gerçeği kendimize söylemek kolay değildir. Maddi değerler manevi değerlerin yerine geçmektedir; yaşadığımız dünyadan ve diğerlerinden önce kendimizi düşünürüz ve haklarımızı talep etmemizi sağlayan bu bencil özgürlüğün büyük dalgasında yükümlülüklerimizi unuturuz. Bu yükümlülükleri tamamlama başarısızlığımız ise gezegende geri dönüşü olmayan etkilere neden olmaktadır.

Rahatlık bizi, gittikçe artan adaletsizliğin pasif kabulüyle yüzleşmek yerine, karşısında uyutarak sakinleştiriyor. Sahip olduğumuzu unuttuklarımıza, kesin kanılarımızla bütünleşmeye ve kendimize sunmaya şiddetle özlem duyuyoruz. Statükonun sürmesi, her şeyin olduğu gibi kalmasına izin verme kolaycılığına, bizi eğlendiren, her şeyin olduğu gibi sürüp gideceğini söyleyen yalanlar temeline dayalıdır. Ancak sorunlarla karşılaşıyoruz ve derin değişimler sadece gerekli değil, aynı zamanda kaçınılmaz oluyor. Yalanlar bize, koşulların gücü tarafından, muhtemelen kendi durgunluğumuzdan ve bize gerçeğin söylenmesini ısrar etme eksikliğimizden dolayı zorla kabul ettirilecektir. Bu çerçevede gerçekliğin dile getirilmesi terapiden ötedir, yaşamı sorgulamadır, bir arayıştır.

Nasıl vicdanlı davranabiliriz? İşbirliği kurmayı öğrenmeye; cömertlik ve paylaşma ideallerini daha iyi karşılayan bir toplum oluşturmaya eğilimli miyiz? Diğer insanların, inkâr ettiğimiz ve paylaşmayı reddettiğimiz kaynakları elde etmek için yaşamlarını tehlikeye düşürdüğü gerçeğiyle yaşıyoruz. Örneğin, göç suçları o denli yaygınlaştı ki artık farkına dahi varmıyoruz. Alışık olduğumuz anlayışlarla yaşamaya alışkınız; alışkın olduğumuz için yabancılarla ilgili korkumuzu ele veren test edilmemiş varsayımlara dayalı olarak kural oluşturmaya eğilimliyiz ve diğerlerine kabul ettirilemez koşulları dayattığımızı görme konusunda başarısızız.

Televizyon bizi, gerçekle kurgu olanı karıştırmaya alıştırmakta ve reklam gulerinin her yerde karşımıza çıkması, üzerimizde bitmek bilmeyen değer çatışmalarına yol açmaktadır: Sürekli olarak tavrımızı yeniden belirlemeliyiz ve içine dâhil edilmeye karşı mücadele vermeliyiz. Yaşadığımız kavramsallığa dayalı evrende, haklarımız için feryat etmek ve hedeflerimize ulaşmak için her yolu kullanmak doğal görünmektedir. Artık gerçeklik diye bir şey yoktur; sadece inandırmak için çabalar vardır. Tüm konuşmaların ve eylemlerin altında yatan niyetler, bu niyetlere güvenmeyi öğrenmeye zorlamaktadır, bunlar çoğunlukla olası saldırganlığı açığa çıkarıcı ve bencildir. Bu tür bir evrende tüm bağlantılar geçicidir; derin olamaz, çünkü herkes birbirini bir biçimde aldatmaya çalışır.

Oluşturduğumuz ve içinde yaşadığımız toplum, kaynakların bencilce gdmlenmesinde ve insanlığın neredeyse yalnızca olası fayda-kazanç olarak görüldüğü dünyada kurgulanmış gibi görünüyor. Bu yaklaşımda iletişim araçları, bilinci uyutarak, yansıtıcı hedeflere değil de materyallere odaklayarak, fikirlerin ifadelerini yasaklayarak, hatta her yolu kullanarak, etkileri kontrol edilemeyen, kendi çıkarları için kullanılan ve karlı sonuçlarla bitmesi gdmlenen durumlar için kullanılmaktadır. Toplumdaki değişim temsileisi olarak yansıtmayı harekete geçirecek çabalar ise hızlıca davranış kalıplarına dönüştürülmektedir. Böylece, bağımsız psişe (içsellik) tarafından bahşedilen özgürlüğü geçersiz kılmakta ve düşünce özgürlüğünü bastırma eğiliminde olmayanların değerlerini geliştirmesini (yansıtmayı kontrol etmenin, iş yoğunluğunu gerekli kılmamanın sonucu olarak) engellemektedir. Belirli zamanlarda, belirli niyetler için, belirli biçimlerde yansıtma önerilmektedir. Kontrol amaçlı dayatılan yansıtma yolları ise engellenmektedir. Dayatma ve yönlendirme uygulamaları, daha da boyutlanarak tekilleşmekte, kararlı bir durum almaktadır. İnsanlık baskı altındadır. Kişisel zayıflıklar, saklı tutkular, entelektüel yetersizlikler ve toplumsal baskılar insanların diğer insanlara açık olan gerçek kimliğini saklayarak, büründüğü maskenin ardına saklanmasına, gerçeklikten uzaklaşmasına neden olmaktadır. Oysa yaşadığımız veya karşılaştığımız olaylar önem taşımaz, önemli olan bu olaylara yüklediğimiz gerçeklik algısına dayalı anlamdır.

İletişim araçları farklı toplumlar hakkındaki fikirleri yaymak için yönetilerek, fayda-kazanç mantığını bünyesine dâhil eder ve bu güçten en fazla gelir getiren yaklaşımlar etrafında tüketicileri toplar. Bu çerçevede demokrasi kavramı rayından çıkmaktadır ve toplumu temsil eden yollar gerçek dışı olmaktadır. Örneğin, internetin görüşleri doğrudan temsil ettiği düşünülür, oysa sağlanan bilgiyi standart değişkenler çerçevesinde tutan filtreler vardır. Tüm uluslar dışarıdan gelen bilgiyi filtrelemek için duvarlar (firewall- internette sitenin açılmasını engelleyen sistem) oluştururlar. Eğitim açısından ele alındığında, bir bakıma bu tür filtreler öğretim programlarıdır; gerçeğin nasıl algılanacağını dayatırlar. Günümüzde hükümetler, zorunlu eğitimin kapsamına yönelik olarak öğretmen, anne-baba gibi tüm değişkenler içinde en fazla söz hakkına sahiptir, çünkü eğitim kurumlarını kurumsallaştırdıktan sonra, arzuladığı birçok konuda bu kurumlardan yararlanırlar. Bu süreçte öğretim programlarından ve öğretmenlerden, dolayısıyla bu eğitimi alan öğrencilerden beklenen görev ise toplumun tek merkezden yönetilmesine uyum sağlamaktır. Öğrencilerin bağımsız bir kişi olarak kendine özgü bakış açısına sahip olması, karşılaştıklarını özgürce sorgulaması benimsenmez. Böylece tek tip olmanın en iyi yol olduğu aşılır; öğrenciler kendi yaşamlarını sürdürecektir. Yaşantıya sahip olmadığından, ister istemez bu sürecin bir parçası olurlar, zaten olamayan da okuldan uzaklaşır. Böylece yerleşik, yaygın kalıplar filtre işlevi gören öğretim programları aracılığıyla korunur. Öte yandan bireylerde oluşturulan manevi çöküntü, toplumun da böyle biçimlenmesine yol açar. Apple (2004) da toplumlarda okulların, 'kültürel sermayenin dağıtıcıları' olduğuna ve insanlar üzerinde kontrolü sağlayan ve gücü yönlendiren bilginin çeşitli biçimlerde dağıtımında en önemli rolü üstlendiğine dikkat çeker.

İnsanlık, eğitim sürecinde öğrenilecek bilgiyi kurgulamak için, belirli bir yöntemle bilgiyi filtreler ve aksini düşünme yönünde özgürlük tanımaz. Okullarda öğretileni, belirlenmiş ilkeleri aşan düşünceler tehlikeli sayılır. Örneğin, Newton evreni ile Kartezyan düşünce dışındaki konulara çıkanlar saçma bulunur. Sonuç olarak ne okullar ne de üniversiteler insanlık için gerekli bilgiyi taşımaktadır ve bu geniş çaplı sansür, ne yazık ki önemli bilgileri eğitim duvarları dışında edinmemiz gerektiği anlamına

gelmektedir. Öte yandan, bilgiyi bir güç olarak kullanarak toplumsal kurumları işgal edenlerin, bu güçlerini bilginin yayılmasıyla eşit biçimde elde ettikleri ve depolanan bilgi türünü fark yaratan bir güç olarak kullandıkları şaşırtıcı değildir. Eğer, bilgi ve farkındalık arasındaki uyumu anlarsak, diğer insanları ihtiyaç duyduğu bilgiden yoksun bırakmanın, o insanlara egemen olmanın mutlak yolu olduğunu da fark ederiz. Bu fikrin kanıtı, diğer ülkelerin gazetelerini, hatta kendi ülkesinde sansürlenmiş bilgileri internette okuma ihtiyacında olan insanlardır.

Düşünce özgürlüğü ve aykırı ifadeler kişi için olası fayda eğilimi taşımasına karşın, kuruluşlar tarafından genellikle saygın bulunmaz. Birbiriyle uyuşmayan bilginin geri tutulmasından türeyen güvenilirlik, güçle ilgili olan mevcut durumun korunmasında etkili bir araçtır. Politik olarak düzen yanlısı olmadığı sürece ve malî olarak karlı yan ürünler sağlamadığı sürece yaratıcılığa değer verilmez. Örneğin, farklı bilginler yıllar önce suyla çalışan motorların patentini sunmuş olsa da petrol, baskın enerji kaynağımız olmaya devam etmektedir. Zaten patent hakları, petrol şirketleri tarafından satın alınmıştır. Bunun yanı sıra, yaşam dostu anti bakteriyel yaşam formları olan bakteriyofaj varlığı kasıtlı olarak ihmal edilmekte, yaygın olan İngiliz dilli bilim dergilerinde değil de yaygın olmayan Rusçada yayınlanmaktadır; çünkü yararlarını tanıtmak, uygun pazar alanları arayan antibiyotik üretim şirketlerinin çıkarlarıyla çatışmaktadır. Bu paragrafta sunulan iki örnek, toplumun malî düşünceler etrafında yönetilen iki seçimle karşı karşıya kaldığını göstermektedir.

Ekosistemi ekonomiye bağlamak için başarısızlık gösterisi yapmaya gerek yoktur. Ekonomi oligarşiden yarar sağlar ve kapital mantığı egemen olur; çünkü ekonomi, yöneticilerini sırayla ödüllendiren bankalara ve şirketlere fayda sağlar. Dünya Bankası tarafından garanti altına alınan koşullara yönelik çabalar, dünyanın fakir ülkelerindeki pazar alanlarında, örneğin içme suyu gibi temel kaynaklarda şirketsel güçler vererek, bu ülkelerin zengin ülkelerden önce kendi ayakları üstünde refah içinde durmasını önlemeye yöneliktir. Yabancı şirketler, önceden ücretsiz olan suyu satın alırlar ve gezegendeki fakir insanlar bazı durumlarda kendi inşa ettikleri kuyulardaki suyu dahi ücret ödeyerek içmeye zorlanırlar. Birçok ülkede yabancı şirketler tarafından satın

alınan topraklara, rekabeti ortadan kaldırmak için küçük orduların oluşturulması eşlik eder. İnsanlar bu kargaşayla meşgulken yerel hükümetlerin alaşağı edilerek o toplumun mantığını satın alan insanlarla yer değiştirilmesi mümkündür! Bu sırada, elbette hiç kimseye asıl neden açıklanmaz.

Birileri asıl nedeni söylediğinde, bu fikirlere kulak asılmaz, insanlar kendi yaşamlarını ilgilendirmeyen konuları tanımaya cesaret edemezler. Tüm gezegen, günümüzde bir hâkimiyet altındadır. İnsanlığın bu hâkimiyeti medya tarafından sürdürülmektedir. Filtrelenmiş ve dikkatle seçilmiş olan bilgi, görünürde olanı ifade etmek içindir. Bu sırada bazı insanlar bizi, bilginin baskı altına alınmasının herkesin iyiliği için olduğuna inandırırılar. Yakın zamanlarda bir televizyon muhabiri her haber programında iki uluslararası habere yer vermesine izin verilmesi için yıllarca savaş verdiğini itiraf etti. Haber programlarında standart olarak; yerel, ulusal haberlere ve öldürülen yurttaşların isimleriyle eğlendirici olan hafif bir habere yer verildiğini her gün gözlemliyoruz. Kaygılanmaya gerek yok! Bu durum siyasi partilerin de çizgisidir.

Yasalar yurttaşların eyleme geçmesini engellemek için yürürlüğe konur. Yurttaşların elleri kolları çalışma yaşamıyla ve borçla bağlandığı sürece, özgürlüklerini sınırlayan durumları değiştirmeyi hayal bile edemezler; özgürlüklerini sınırlayanları fark etme durumuyla sistem içinde sıkça karşılaşmalar dahi! Oysa adaletsizliği koruyan sistemi kırma kararı birkaç günde verilebilir. Öte yandan, adaletsizliğin kimi yönlerinin sürmesinden insanların çoğu çıkar sağlar; en azından batı ülkelerinde, çünkü insanların çoğu, ülkesinin dünya çapında ürettiği adaletsizlikten fayda sağlar. Şüphesiz ki sistemi kırmak, şiddete katılmak değildir; şiddet sistem tarafından üretilir ve şiddeti kontrol etmek için ayrılmış maddi kaynakların artması için bahaneler üreterek sistem şiddetten fayda sağlar. Değişim sadece, farklı bir biçimde hareket etme biçimini ortaya koyar. Televizyonları kapattıktan sonra şunu yapın: Bazı yaşam hedeflerinizle ilişkili olarak, aşırıya kaçmadan bu hedeflere göre hareket etmek için kendinizi konumlandırmaya başlayın ve kendinize kendiniz hakkındaki gerçekleri söyleyin.

Böyle bir bağlamda eğitim, farklı anlam üstlenir. Her ülkede okul sistemleri ve bu sisteme uygun eğitimciler vardır. Öte yandan, eğitmek için hiçbir sisteme ihtiyaç

duymayan eğitimciler de vardır; mesajları vardır ve mesajları, kendi yaşamlarıdır. Bu eğitimcilere göre işbirliği-paylaşım, yeni bir toplum oluşturmaya başlama yoludur. René Bovet veya Türkiye’de de tanınan McDonalds türünden ayaküstü yemek yenen mekânlarda zaman harcamaktansa, yıllardan bu yana dünyadaki ürün ve yiyecek kaynaklarının azalmakta olduğunu, konu başlıkları halinde yer vermeksizin, kuraklığın sonuçlarına hazır olmayı anlamaya çabalarlar. Bankalar anlamsız bir aşırılıkla mantıklarını zorladığında ve yurttaşlar kendilerine saygısızca davranıldığını gördüklerinde ki bu zaman yakındır, yurttaşlar bu durumu fark edecekler, yaşamlarını sürdürebilmek için komşularına bağımlı kalacaklardır. Yukarıda söz edilen sistem-dışı eğitimcilerse paylaşım idealine bağlı bir bilişim ağı oluşturacaklardır.

Bu eğitimciler geçici kâr hisselerinde emeklilik yatırımı yapmak yerine, değişime uyum içinde izin verecek yaşam alanları düzenleyeceklerdir. Bir süre kabuğa çekilmenin gerekli olduğunu anlayacaklar; çevreleriyle uyum duygusunun kurulmasıyla eğitimciler, hiçbir okulda olmayan güzellikte eğitim vermeye başlayacaklar. Söylemlerle eylemler tutarlı olacak biçimde davranarak, jestlerle ve sessizlikle eğitim vermek gerekecektir. Böyle bir eğitim verme görevini kabul etmek zor bir kararı gerektirir, ayrıca bunu gerçekleştirmek, sistem sürdüğü sürece çok zordur. Ancak, alışkın olduğumuzdan farklı olsa dahi, hatta alışkın olduğumuza zıt olsa dahi, sistem dışı mantık çerçevesinde düşünmeye başlamamız gerekir. Sistemin daim olacağını düşünmek bir yanlısamadır. Öyleyse eğitimciler, onaylanmış kavramsal filtrelerin taşıyıcısı olmak yerine, özgürlükleri oluşturan kişiler olabilirler.

İşaretler bilimi olan semiyotikler, farkındalığın artması sürecine katkıda bulunabilirler mi? Semiyotiklerin bize gerçek hakkında ne söylemesi gerekir? Tek değil birçok gerçeklik olduğuna göre, semiyotikler de gerçekliğin bakış açısına bağlıdır. Bakış açısı ise niyete tanıklık eder. İletişim sürecinde, herhangi bir psikolojik davranışta olduğu gibi, niyetler kişinin kendine veya başkasına yönelik olabilir. Çoğul gerçeklik, çeşitli öyküsel yaşantıları senaryolaştırmaya yol açar. Gerçeklik, olanı veya sahip olunanı yapmakla ilgili olup, bilgiyi veya bilginin negatifini taşıyabilir. Neyin açık olduğunu veya neyin gizlendiğini anlamının ötesinde, arka planda, kapalı kapılar ardında,

görünenin gerisinde olan gerçekliğin ortaya çıkarılması çaba gerektirir. Gerçeklik, ulaşılabilir olmak zorunda değildir. Çelişkili düşüncelerin, sentezi farklı olan ikili karşıtlıkların bir parçası olabilir, deşifre edilme ve yeniden oluşturma gerektirebilir. Gerçeklik söylemi bazen, yalanları taşımaya hizmet ederek aldatıcı olabilir. Aldatıcı görünümün ötesindeki gerçeklik, gölgedeki ışıklar olacaktır.

Yaşamı basitleştirmeyi severiz, çünkü kendimiz için tüm karmaşıklığıyla yaşamı kavrama zamanından ve çabasından yoksunuz. Nerede olduğumuzu gerçekten seçmiş miyiz? Olmak istediğimiz yolu ve bu yolun gerektirdiği rolleri ve görevleri gerçekten seçmiş miyiz? Kolay yanıtları severiz, çünkü yansıma acı çekmemize neden olur. Hatalarımızı yansıtmamanın, öteki yarımızın, kusursuz davranma olasılığımızın neye yararı vardır? Sorumluluk mantığımızın yararı nedir? Olumlu tavır gösterme yoluyla ima koleksiyonu oluştururuz. Göz ardı etmemeliyiz! Kendi statümüzü korumaya neyin yardımcı olduğunu söylemeliyiz sadece! Yaşamı basitleştirmeliyiz, çünkü rahat koşulların dahi, ancak yarısı yaşamaya elverişli durumda. Yaşadığımız mikro toplumumuzun gasp ettiği insanlara olan borçlarımızı kabul etsek nasıl olurdu?

Şüphesiz ki kendi kendimize söylediğimiz, bu insanların belki daha tembel, daha az zeki, daha az yetenekli olduğudur. Gerçekte ise bu insanlar daha az saldırgan, şiddet düşüncesine daha az yatkın, daha az hükmeden, ayrıca insan algısının göreliliği hakkında daha aydın ve parayla ilgili konularda daha az yalan söyleyen insanlar olabilir.

İşler yolunda gittiğinde kendimizi pohpohlarız! İşler yolunda gitmediğinde ise bir günah keçisi gereklidir. Bu günah keçisi kendi sorumluluğumuzu inkâr etmemize kolay bir yol sağlar. Birini yargılama kararımızı o kişiye bildirip onu cezalandırdığımızda kendimizi iyi hissederiz; sosyal olarak başkalarıyla bu biçimde ilişkide olmayı severiz. Bir bireyin eylemlerinin bayağılığı üzerinde hemfikir oluruz. Bu bayağılık, günlük yaşamımızın bir parçası olan diğer yüz kızartıcı skandalları unutmamızı sağlar. Empoze ettiğimiz dünya bizim gerçeğimiz olur: Diğerlerini alt etme çabasına dayalıdır; bize güç veren ölçütlerle kendimizin daha iyi olduğunu, mal-mülk kavramlarını ve paranın yasal gaspını ispatlayanlardır. Paranız yoksa hapisaneler vardır. Üstelik kimse sizin adınıza savaştırmaz, çünkü herkes paraya ihtiyaç duyar, hatta avukat tutacak paraya bile sahip

olmayabilirsiniz. Gerçek, hapisane masraflarınızın eğitim masraflarınızdan daha yüksek olduğudur, ama ne yapabilirsiniz? İşler bu biçimde sürüp gitmektedir. Güvende olduğumuzdan emin olmak için para ödemeyi ve sizi eğitmek yerine zarar vermenizi engellemeyi, böylece insafsız rekabetle sizi baş başa bırakmayı tercih ederiz.

Marx'ın 'doğruluk silahı' olarak tanımladığı ve Freud'da da mevcut olan sava göre, insanlar yaşamın kötü yanlarını yanlısamlarla katlanılır hale getirerek bu yanlısamlarla yaşarlar. İnsanlar bu yanlısamlardan ve yarı uykulu halden uyanırlarsa kendi gücünün farkına varırlar ve gerçekliği öyle çarpıtırlar ki artık yanlısamlara da ihtiyaçları kalmaz. Gerçekliğin çarpıtılması sonucunda 'hatalı bilinç' oluşur (Fromm, 2004). Bu iki görüşün birleşmesi şu açıdan ilginçtir. Freud ne denli liberal ise Marx o denli radikal olmasına karşın, bu konuda görüşlerinin ortak olması ilginçtir! İşte, bu yanlısamlardan kurtulmak için eğitimde yansıtma ihtiyacı vardır.

Eğitimde yansıtma öğretim programlarımızla tanıtılmaktadır. Yansıtma bizim gerçekliğimiz olmaktadır, çünkü gerçeklik yansıtma gerektirir. Yine de yansıtma, dışarıdan ve aşırı yüklenmiş bir öğretim programının parçası olarak dayatılabilir mi? Öğrenciler, dikkat çekmeme ve yazarına sadece vasat notlar kazandırma olasılığı olan kendi mütevazı gerçekliğini; küçük, yapmacıksız kişisel gerçeklerini oluşturmak yerine, sahte ama sıra dışı senaryo yazmak için, diğer insanların yansıtma notlarını kes ve yapıştır yapmayı, onları taklit etmeyi tercih ederler. Sonuç olarak eğitimin bir parçasını biçimlendiren yansıtıcı öğretim programı, çelişkili bir biçimde öğrencileri yalan söylemeye iter. Bütün halindeki bir örtüden yansıtıcı öykü oluşturmalarına yol açar, çünkü bunlar öğrencilere iyi notlar getirecektir.

Biz, Pavlovcu öğretim üyeleri: Notlar mürekkepten akar ve dönemin sonunda sıra dışı günlükleri, sahte yansıtma notları görürüz, daha önce duymadığımız öğrenci yaşantıları ağacın yaprakları gibi dökülür. Profesyonellik statüsüne eriştikten sonra yansıtma, yuvarlak masa tartışmalarında coşkulu ilhamları öne süren yeni nesil kara kuşak öğretmenleri üretir. Bunun ardından karşılaşılan sınıf içi yaşantıya hayalden uyanmadır ve sıklıkla düş kırıklığı yaratır. Yine de tüm yansıtma notları gerçek veya uydurma olmasına bakılmaksızın en iyi notları hak eder. Semiyotikler anlamın uydurulmasıyla ilgilenir,

uydurulmuş bir gerçeği birey çözümleyebilir. Bu bizi film dünyasına götürür: Gerçeklik daima senaryolaştırılır. Öğrenciler yaşamın kendisi yerine, yaşama uygun hale getirilmiş kendi yansımalarını sahneye koyarlar.

Yakın bir zamanda, son derece özverili bir okul yöneticisi şu görüşleri ifade etti: “Önemli olan her şey diğer dillerden İngilizceye tercüme edildi. Nobel ödülü kazananların büyük bir kısmı Birleşik Amerika Devletleri’nden (*Yüksek Öğretim Tarihi kayıtları*, bunların çoğunun göçmen olduğunu hatırlatır). Diğer ülkelerdeki tüm önemli insanlar burada öğretmeye gelirler. Dünyadaki en yaratıcı ülke Birleşik Amerika Devletleri’dir, ki bu durum en iyi bilgisayarların burada üretildiği gerçeğiyle ispatlanmıştır. Dünyadaki tek etkili dil İngilizcedir; bizim öğrencilerimiz pek İngilizce bilmez ama İngilizce öğretimi, fonu hak eden tek önceliktir.” Yönetici tarafından belirtilen bu durum, dil konusunda yanlış ve indirgemeci olsa dahi, üstünde durmaya değer. Politik görüşlerinden dolayı yönetici seçildiğini ifade eden bu yönetici, indirgemeci tavrını gösterdi: “Biz en iyiyiz.” Dünyanın en güçlü ülkesinin kendi politikacılarını nasıl seçtiğini merak etmek makul olabilir. Belki yansıtıcı yurttaşlar kendi kanılarını ifade etmeye cesaret edemezler, belki bu konuda kaygılanmayacak kadar yeterli paraları vardır, çünkü güç refahtan yanadır. Öte yandan, hiçbir sağlık güvencesi olmayan insanlar sessiz kalırlar.

Günümüzde birçok çalışma, olaylar-olgular-gerçeklikler hakkındaki ışığı-görüşü parlatmak için dilsel değişimi yaşantılamayan, bir kültürden diğerine, tiyatro oyunundaki bir metin parçası gibi kimliğinin bağlı olduğunun farkında olmayan insanlar tarafından az bilinen, az not edilen, pek dikkate alınmayan, pek fark edilmeyen, yukarıda belirtilen paragrafta belirtilen türden eğilim izler. Bir kişi, etrafındaki insanlara kendini ifade etmenin zor olduğunu fark ettiğinde, kendi anadilinde konuşan çevresindeki insanlar, o kişide zekâ eksikliği olduğu sonucuna varabilir. Ama zekânızı sözcük kullanmaksızın nasıl gösterebilirsiniz? Etrafınızdaki gelenekler farklı olduğunda veya buna izin vermediğinde gerçek yüzünüzü nasıl gösterebilirsiniz? Karşılıklı utangaçlık ve toplumsal yargılamayla karşılaştığınız için kendinizi ifade etmenin

başkalarına sıkıntı oluşturması sonucunda kendinizi ifade etme hakkı bulamadığımızda akran, denk kişi olarak nasıl kabul edilebilirsiniz?

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu tür bir makale nasıl sonuçlandırılmalı? Her şeyi kullan-at (!) mantığını izleyerek dünyayı yakında fakirlere atmak zorunda kalacağız, çünkü zenginler için fazla kirlenmiş olacak. Trilyonerler ve onların yurtiçi liderleri Marsa kaçma konusunda hazırlık yapmaktalar. Sorun, NASA tarafından Marsta gözlemlenen geometrik şekiller hakkında en azından görüş belirtilinceye kadar, birilerinin çoktan Marsta ortaya çıkmış olma olasılığıdır. Belki de Mars, aynı isimli filmde olduğu gibi, büyük bir *Jurassic Park*'tır. İnsanlar hâlâ sürüngen beyinlerinin köleleridir. İnsanlar söylenenlerin mecaz anlamlarına itibar etmediği sürece, yadsınanın korkuyu yatıştırma etkisinden dolayı, gerçeklik makul biçimde ifade edilemez.

Gerçekliği arayan kişi kendisiyle ilgili psikolojik bir analize girmek zorundadır, çünkü gerçekliği bulmak isteyen kişi, önce kendini tam anlamıyla tanımalıdır. Nietzsche (2005) buna 'ahlaki açıklama' adını vermiştir; gerçekliği bulmak için insanın geleneksel bakış açısından, yaşadığı çağdan, toplumdan hatta ülkeden kendisini ayırarak, belli bir uzaklıktan kendisine bakması; insan davranışları ve düşünceleri anlaşılacak isteniyorsa, öncelikle geleneklerin, mitolojinin ve dinin bir kenara bırakılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Elbette, bu hiç kolay bir iş değil; çünkü hem tarafsızlık hem de bilgi gerektirir. Gerçekliğin düşmanı ise sanıldığı gibi yalanlar değil, kesin kanılardır.

Her ne kadar insanlar fikir ve seçme özgürlükleriyle böbürlenseler de fikirlerinin kendi düşünsel etkinliklerinden kaynaklandığını sansalar da gerçekte fikirlerini ve duygularını, dolayısıyla davranışlarını el altından güdümleyerek oluşturan etkenler insanın dışındaki nesnel güçlerdir. Fromm'un (2004) da belirttiği gibi, insan kendi insanlığını kavramak için önce toplum tarafından düzenlenen insani gelişimi engelleme biçimlerini görebilmelidir. Bunun için de bireysel bilinçdışının üstesinden gelmeli ve bu

süreçte toplumsal çözümlenmeyi yapmalıdır. Aksi durumda insan, toplum tarafından düzenlenen yasakları ve kısıtlamaları normal kabul eder; yaşadığı toplumun kendi doğasını çarpıttığını fark edemez; böylece insan doğası yozlaşır. Bilinçdışının farkına vardığımızda toplumun insanlarda oluşturduğu tüm engelleri aşmış oluruz, ki buna ulaşmak hiç kolay olmasa da, insanın toplum tarafından oluşturulan yabancılaşmasının sonu demektir. İnsanın kendi bilinçdışını fark ederek olgunlaşmasının zıttı ise yabancı düşmanlığı ve ırkçılıktır. Bilinçdışının aydınlatılması ise insanın kendi insanlığını bulmasıdır. Öyleyse, toplumsal bilinçdışını bilince taşımak ve böylece bireysel olarak uyanmak, diğer bir deyişle bastırmalardan ve yanılısamalardan kurtulmak; bilinçli, bağımsız hale gelmek gerekir. Gerçekliği görmek, zekâyla değil, karakterle ilgilidir, ahlak sorunu değildir; hayır diyebilmek, kalıplaşmış fikirlere kapılmamak, bağımsızlığa ulaşmaktır. Zaten Freire (1970, akt., McNeil,1996) de net bir gerçeklik algısına sahip olmamızı engelleyen faktörün, standartlaştırılmış düşünme ve davranış kalıpları olduğunu belirtir. Örneğin şahsi problemlerimizin farkına varmak yerine, medya tarafından dayatılana göre davranmak gibi. Karşılaştığımız engellerin üstesinden gelmek için de sürü ve elit arasında arabuluculuk yapan politik liderleri tanımak, statükonun dışarıdan kontrolünü öğrenmek ve yapıları insancillaştırmak gerekmektedir. Öyleyse eğitimin hedefi öğrencileri toplumsal sisteme hazırlamak değil, onları sisteme bilinçsizce bağlı olmaktan kurtarmak; keşfeden ve icatlarda bulunan sorgulama sistemi geliştirmelerine rehber olan bir öğrenme sürecine ulaşmaktır.

Öğrenme; yaşantılar, inançlar, bilgi birikimi, yetenekler ve zihinsel modeller türünden süreçlerin kullanılmasıyla oluşur. Bu süreç, var olan bilgi, bilme ve öğrenme yaşantılarıyla bağlantı kurmayı; kavramları, ilişkileri ve bilgiyi sorgulayan anlayışla keşfetmeyi gerektirir (Fer ve Cırık, 2007). Bu çerçevede eğitime düşen rol; bilinçli düşünmeye ulaşmış, gerçekliği arayan, bilgi, bilme ve öğrenme kavramlarını soruşturan bireylerin yetişmesine rehber olmaktır. Öğrenme, güç odaklarının dışarıdan dayatmasıyla gerçekleşmez; öğrencilerin kendi yaşamlarından bağımsız da değildir. Kişi kendini, kendi öz'ünde bulur. Eğitimin amacı ise öğretim programları aracılığıyla kişiyi özgürleştirerek öz'ünü geliştirmesine rehber olmaktır. Ancak tam anlamıyla özgür

olan bireyler gerçekliği arayabilir ve bulabilir, yaygın inanışın aksine gerçeklik bireyin dışında değildir, içindedir. Gerçekliği arayış olgusuna ulaştıktan sonra, Russel'in (2005) da belirttiği gibi, "Dopdolu bir yaşam arzusuna ve diğer insanların birer engel değil, birer yardımcı olacağına idrakine dayalı yeni bir ahlak oluşturmaya başlayabiliriz. Bu hayali bir beklenti değildir."

Gerçeklik arayışı için şu soruları sormak gerekir: Günümüzde öğretim programları güncel durum üzerinden geliştirilip, öğrencilere yalnızca gündemde olan fikirleri ve idealleri mi aşılamaktadır? Okullar, bireyleri gerçekliğin araştırılması yoluyla eğiterek özgür kılmak yerine, programlar yoluyla var olan kültürü mü bireylere aşılamaktadır? Eğer yanıt kısmen dahi evet ise ki böyledir, okulların işlevlerinin sorgulanması gerekir.

Zaten, fenomenoloji ve Freudçu psikanaliz öğretisi de 'program nedir, işlevi nedir?' türünden sorulara yanıt aranmasını önerir (Reynolds, 1989). Örneğin, Apple (1990), şu sorularla okulların işlevini sorgular: (1) Eğitim sisteminden kim sorumludur; amacı nedir? (2) Okulda kazanılan yaşantı türündeki bilgiyi kim kontrol eder? (3) Öğrenci gruplarını temsil edecek bilgi miktarını kim kontrol eder? (4) Başarı ölçütlerini kim oluşturur? (5) Okul ve toplum politik ve ekonomik güçlerden nasıl bağımsızlaştırılır? Bu türden soruların yanıtları aranırken, Giroux, Penna ve Pinar'ın (1981) da belirttiği gibi, okul ve toplum ilişkisi ile birlikte analiz edilmelidir. Bu bağlamda program, kültürü ve kuşakları da aşacak biçimde, kültürün değişimini içermelidir; çünkü program önceden hazırlanmış olacağı için, biz insanlar kültürün içinde yaşarken, programda yer alan olaylar ve düşünceler asla programda yer aldığı biçimde, hatta benzeri olmayacaktır.

Cinsiyet, dilsel ve kültürel farklılıklar, çelişkiler, kültürel yanlış anlamalar, yanılsamalar ve yöntembilim türünden problemlerin giderek daha önemli olduğu günümüz dünyasında, öğretim programları bireylerin kendine özgü özelliklerine, özgünlüğüne ve öznelliğine, kısacası özgürlüğüne, kültürünü geliştirmesine destek vermelidir. Bunun için de farklı fikirlere, eleştirel düşüncelere, bilginin amacını sorgulamaya, düşünme özgürlüğüne olanak tanımak gerekir. Bunlardan en önemlisi olan düşünme özgürlüğü, ancak fikirlerimizi kanıtlarla karşılaştırarak oluşturmamız ve fikirlerimize de kanıtların

izin verdiği kadar güvenmeyi öğrenmemizle oluşur. Böylece daha önce öğrenmiş olduklarımıza uygunluğuna göre değil; niteliğine göre değer vermeyi öğreniriz, eğitime farklı bir pencereden bakarız ve kişinin en iyi öğretmenin kendi doğası olduğu görüşünü benimseriz; yerleşik, yaygın kalıpların sorgulamadan, nedensiz yere korunmasını önleriz. Böylece insanlığın sadece bilgi yönünden değil, bütün yönleriyle bir birey olarak gelişmesi; bireylerde duyarlılık, değerler ve öz-saygı türünden erdemlerin gelişmesi desteklenir. Bu anlayışa göre öğretim programı, bireyin, dolayısıyla toplumun; toplumsal, politik ve ekonomik gelişimini sağlıklı olarak sürdürebilmesini destekleyici niteliktedir. Böyle bir programda öğrencilerin açıklık, haksızlık, eşitsizlik, ırkçılık, şiddet, savaş, sosyoekonomik ilişkiler, seksüel ve ırksal rollerle davranışlar, işçi-sermaye ilişkileri, politik güç çatışmaları, kültürel ve doğal kaynaklar, iklim, çevre ve ekonomik sorunlar türünden yerel, ulusal ve uluslararası problemlerin nedenlerini sorgulayarak araştırma yapmalarına fırsat tanınır; eleştirel bakış açısıyla gerçekliği sorgulayarak gelişmeleri amaçlanır.

Öğretmenler ise toplumun ve baskının temsilcisi rolünden silkinerek, sınıflarında sorunlara karşı geliştirilen çözümlere demokratik kurallar çerçevesinde yaklaşmalıdırlar; bunun için de öğrencilerinin şu türden soruların anlamını arayarak gerçekliği aramalarına rehber olmalıdırlar: (1) Bu bilgiyi ne için ve kim için öğrenmem gerekiyor; neyi, niçin yapıyorum? (2) Öğrendiğimin, yaptığının, verdiğim kararın nedeni, anlamı nedir? (3) Farklı öğrenmem, yapmam, karar vermem mümkün müdür? (4) Gerçekliği sorgulayabilmem için nelere ihtiyacım var, bunlara nasıl ulaşabilirim? Böylece kişiler toplumun sınırlamalarından, kısıtlamalarından ve kontrolünden kurtulabilirler. Düşünce; bilgidен harekete, yansıtmadan harekete devinmektir. Eğitim modern dünyanın toplumsal, politik ve ekonomik güçleriyle kültürün temel değerlerini eşleştirecek yeni bir toplumsal yapıyı uyumlu duruma getirmelidir; çünkü dünya gerçekten demokratik olmaya başlarsa, insanlar bütün kurumları ve kaynakları kontrol edebilecektir

İnsanlık yeni bir Rönesans oluşturmak zorundadır, aksi takdirde, tarihindeki birçok medeniyet gibi yok olma olasılığıyla karşı karşıya olacaktır ki tarih bize, geçmişte de

böyle olduğunu göstermektedir. Bu durumu önlemek için de nasıl ki dünya çapına yayılan ekonomik kriz için ülke liderleri bir araya gelerek ortak çözüm yolları arıyor ise benzer durum eğitim için de yapılmalıdır, ancak bir farkla, salt politik liderler değil, eğitime gönülden bağlı farklı nitelikteki kişilerle ve gruplarla birlikte eyleme geçilmelidir.

KAYNAKLAR

- Alighieri, D. (1314/1950). *The divine comedy: Hell*. London: Penguin Classics.
Retrieved March 1st, 2009 from
http://www.divinecomedy.org/divine_comedy.html
- Apple, M.W. (2004). *Neoliberalizm ve eğitim politikaları üzerine eleştirel yazılar*. İstanbul: Eğitim Sen Yayınları.
- Apple, M.W. (1990). *Ideology and curriculum*. New York: Roudledge.
- Barnes, M., & Berke, J. (1973). *Mary barnes: Two accounts of a journey through madness*. New York Ballantine Books.
- Bourdieu, P. (2004). *Esquisse pour une auto-analyse*. Paris: Raisons d'Agir, Cours et Travaux.
- Bové, J. (2002). *The world is not for sale: Farmers against junk food*. New York: Verso.
- Bozkurt G. (1972). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Fer, S. ve Cırık İ. (2007). *Yapılandırmacı öğrenme: Kuramdan uygulamaya*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Freud, S. (1923). *The Ego and the ID*. New York: Norton.
<http://www.loc.gov/exhibits/freud/ex/73a.html>
- Freud, S. (1938). *An outline of psycho-analysis*. New York: Norton.
- Fromm, E. (2004). *Yanılsama zinciri*. İzmir: İlya Yayınevi.
- Giroux, A.H., Penna, A.N., & Pinar, W.F. (1981). *Curriculum and instruction*. California: McCutcheon.
- Hacking, I. (2006). Making up people. *London Review of Books*, 28(16). Retrived January 15, 2009 from <http://www.generation-online.org/c/fcbiopolitics2.htm>
- Jung, C. G. (1973a). *Collected works of C. G. Jung*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Jung, C. G. (1973b). *Dialectique du moi et de l'inconscient (Dialectic of the Ego and the Unconscious)*. Paris: Gallimard.
- Kuban, D. (2009). Militarizm ve milliyetçilik. *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, 1142, 5.
- Laing, R. D. (1960). *The divided self*. London: Tavistock.

- Laing, R. D. (1967). *The politics of experience*. New York: Pantheon.
- Laing, R. D. (1969). *The politics of the family*. London and Toronto: Tavistock/CBC.
- McNeil J.D. (1996). *Curriculum: A comprehensive introduction*. New York: Harper Collins College.
- Nietzsche, F.W. (2005). *İnsanca, pek insanca-1*, Çev. C. Atila. İstanbul: Say Yayınları.
- Ökten, C. E. ve Tochon, F. V. (2010). Öğretmen adaylarının alan eğitiminde tam anlam üretme sürecini izlençe haritalandırılmasıyla araştırmak (curriculum mapping and instructional affordances: sources of transformation for student teachers.) *Transnational Curriculum Inquiry*, 7(1).
<http://ojs.library.ubc.ca/index.php/tci/article/view/2026>
- Reynolds, W.J. (1989). *Reading curriculum theory: The development of a new hermeneutic*. New York: Peter Lang.
- Russel, B. (2005). *Sorgulayan denemeler*. Ankara: Tubitak Yayınları.
- Ricoeur, P. (1984). *Time and narrative. Volume 1*. Chicago: The University of Chicago Press. Translated by Kathleen McLaughlin & David Pellauer.
- Ricoeur, P. (1985). *Time and narrative. Volume 2*. Chicago: The University of Chicago Press. Translated by Kathleen McLaughlin & David Pellauer.
- Ricoeur, P. (1988). *Time and narrative. Volume 3*. Chicago: The University of Chicago Press. Translated by Kathleen McLaughlin & David Pellauer.
- Tochon, F. V. (2008). Dil ikilemini çözmek: Okullar neden uyum sağlamalı. *Eğitim bilim toplum (Egitim Sen.)*, 6(22), Spring, 130-143.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Vygotsky, L. (1998). *Théorie des émotions. Étude historico-psychologique* (Theory of emotions. Historico-Psychological Study, trans. Nicolas Zavialoff and Christian Saunier). Paris: L'Harmattan. Original manuscript written in 1933.

SUMMARY

Our concepts of health and normality rest on implied norms that derive from our surrounding culture. Curricula are not exempt from this normative power. Individuals tend to submit to cultural norms to normalize their behavior in line with the expectations they discern in their surroundings. School and university curricula thus form something like epistemic and cultural molds.

Individuality (what you view as yourself) depends heavily on the cultural setting. It is here that Freud and Vygotsky meet in a truly exciting way: The ego

emerges as the product of progressive differentiation of the id resulting from the influence of outside contacts. This differentiation has its point of departure within the system of perception- consciousness: The ego has developed out of the id, which, designed to receive and choose among stimuli, is in direct contact with the outside world. Relying on its own conscious perception, the ego brings under its way ever broader and deeper regions of the id. This implies a conversation with the world around.

Jung offered a series of interesting solutions that include an educational dimension, by virtue of their symbolic content. Jung's theory of complexes explains the existence of multiple "egos" and the fragmentation of identity associated with experiential adjustment and acculturation. It explains personality "code switching," when an individual has the impression of changing personalities along with languages or cultures. Complexes are the product of experience. The more complexes an individual has, the more that person is in the grip of the unconscious and the less he or she is him or herself. Thus a delicate process of attaining a balance occurs when you assimilate the elements of another culture: To the extent that these are poorly assimilated, they can form autonomous complexes and become antagonistic to your central identity. Jung describes psychic health as the bringing to awareness of such unconscious, implicit, individual or collective contents, which produce an experience of seizure. With this coming to awareness, the ego acquires greater unity. Complexes emerge from social experience and constitute life lessons that need to be digested. Academically speaking, perhaps curricula could be viewed as societal complexes, aggregates carrying heavy emotional and identificational loads and seeking to replace the ego.

Truth is understood to be a quest. The search for the truth allows one to define oneself and the other, to deepen one's approach to questions of identity, and to discover one's other self in all its uniqueness. More than a question of logic, this is a question of social negotiations. Definitions of reality can be so diverse that they turn us into translators, interpreters of cultural and social signs, seeking identity and recognition, confronted with our ignorance of others and our longing to be valued at our intrinsic worth and not

according to appearances. Human beings wind up trained to filter information in a certain way and have no freedom to think otherwise. Thoughts that exceed the principles taught in school are proscribed. As a result, neither schools nor universities convey knowledge essential to human beings, and this widespread self-censorship means the most important information must be acquired outside institutional walls. The whole planet has now come under domination. This domination of human beings by human beings is perpetuated and made acceptable by the media. To say that information is filtered and made only selectively available is to state the obvious. Some people would have us believe that the suppression of information is a way of deploying power for the good of all. But we must begin to think in terms of post-system logic, even if thoughts of this kind are different from the ones we're used to, in fact contrary to them. Thinking the system is going to persist indefinitely is an illusion we would like to entrench ourselves in. Teachers within the system can go from being transmitters of the approved conceptual filters to being makers of freedoms.

In education, we know that reflection is necessary. Reflection has been introduced into our curricula. Reflection has become our truth, because truth requires reflection. But can reflection be imposed from the outside and as part of overloaded curricula?